

מו"ר הגאון רבינו משה חיים דימנטמן שליט"א
ראש הכלול

דמי קרקע כקרקע

א

שנינו במשנה ר"י' שבועת הפקדון (שבועות לו, ב):

המית שורך את עבدي והוא אומר לא המית, משבעך אני ואמר Amen,
פטור. וברשי"י: כיון דקנסא הוא דמשלם שלשים סלעים אפילו איןו שוה
אלא דינר. (וכיוון שכפר בכנס פטור מдин שבועת הפקדון כי אפילו הודה
لتביעה לא היה משלם כדין מודה בכנס דפטור).

ובירושלמי שבועות שם איתא: רבבי יצחק שאל מהו שישלם דמי עבד מפיו.
כלומר, דמיבעיא ליה, הא דתנן דאיינו משלם על פי עצמו אם דוקא הכנס
שהוא יותר מדמי שווינו איינו משלם, אבל דמי שוו של העבד משלם על פי
עצמו זהה לאו קנסא מיקרי וכדמפרש התם ואזיל:

אין תימר כל שלשים קנס אין משלם אין תימר יותר בדמיו קנס משלם
תמן תנין המית שורך עבدي והוא אמר לא המית משבעך אני ואמר Amen
פטור אמר רבינו יוסי תיפטר שהמית עבד מוכחה שחין.

ומבואר במסכת ב"ק דף מג דפלייגי התם במודה על פי עצמו, דאע"פ שאינו
משלם כופר ושלשים של עבד, משלם דמים וכן פסק הראב"ד (נזקי ממון
יעד), ונראה דבעד גם הרמב"ם לא פליג, וא"כ אף שאינו משלם שלשים של
עבד עפ"י עצמו מ"מ האيكا דמים, ואמאי פטור שבועת הפקדון, ובע"כ צ"ל
כמש"כ הירושלמי הנ"ל, דמייריה שהמית עבד מוכחה שחין שאינו שווה כלום.

הרמב"ם הל' שבועות (ח, ב) סתם דין משנה לנו, דהמית שורך את עבدي דפטור
ולא הזכיר דמייריה במוכחה שחין, מבואר דבכל עניין פטור וא"כ קשה לנו, הא
איכא דמי עבד (כך נשאל האחיעזר אה"ע לא, על הרמב"ם).

ב

כתב הרמב"ם (טוען ונטען ה, ב) וז"ל:

...וכן החופר בשדה חבירו בורות שיחין ומערות והפסידוה והרי הוא חייב לשלם בין שטענו שחופר והוא אומר לא חפרתי או שטענו שחופר שתי מערות והוא אומר לא חפרתי אלא אחת או שהיא שם עד אחד שחופר והוא אומר לא חפרתי כלום, הרי זה נשבע היסת על הכל.

ובהשגות כתוב הראב"ד :

וכן החופר בשדה וכיו' עד הרי זה נשבע היסת על הכל. א"א נראה דברים שתבעו למלאות החפירות ולהשווות החיצירות אבל אם תבעו לשלם פחתו ה"ה כאשר תביעת ממון וכי מושג אמר לו חבלת בי שתיים והוא אומר לא חבלתי אלא אחת.

נמצא דשิตת הרמב"ם-DDMI קרקע דין כקרקע, וליכא שבועת התורה בזה, (רק שבועת היסת) אף דהתביעה היא לדמים.

וכמ庫ור דברי הרמב"ם, ציין ה"ה שם לגמ' ב"מ ה,א, דמקשין התם למ"ד הילך פטור למאי אייצטריך קרא למשמעות קרקען משובעת מוב"ם, תיפוק ליה דכל קרקע הילך הוא, דכל היכא דאיתא ברשותא דمرا איתה. ותירצחו כי אייצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות. ומיררי שהוא טענו שתי שדות, והלה מודה לו באחת ובאותה שמודה לו חפר בה בורות. נמצא דלאו הילך הוא, שהרי איןנו מחזירה לו כמות שהיא ולכך בעין למעט קרקען מהJOB שבועה. נמצא Dai נימא DDMI קרקע דין כמטלטין, Ai'כ בכח'ג שחפר בשדה אחת והזודה בשדה אחת ובחריפות, הרי זו הזודה קרקע ומטלטין וחיבב בשבועה ומיפטור בגל הכפירה שהיא כפירת קרקען, וזה תירוץ Bi' בגמ' שם. מכאן מקור לשיטת הרמב"ם-DDMI קרקע כקרקע והוי כפירה והזודה בקרקע.

ובסבירת הרמב"ם היא, דכיוון דהדים מלחמת קרקע באו, דין הדים כקרקע. כן נראה בלשון ה"ה שם: "כיוון דהתביעה היא מלחמת הקרקע אין עליה שבועת התורה".

וכן נראה בדעת קצתה"ח, שכותב על דברי השו"ע (חו"מ פח,א) :

אין מודה מקטת הטעה חייב לישבע, עד שיודה לפחות בפרוטה, ותהייה הכפירה לפחות שתי מעין כסף. לפיכך אין חייב עד שיתבענו שתי מעין ופרוטה, והוא מודה בפרוטה וכופר בשתי מעין. אבל תבעו שתי מעין ופרוטה, והזודה בשתי פרוטות, כיון שאין בכפירה שתי מעין, או אם הזודה בחצי פרוטה, פטור, כיון שאין בהזודה פרוטה.

ובסעיף ג' :

ב"ד"יא, כשהתבעו פירות או מיני סחרורות. אבל תבעו שני כלים, והוזהה לו באחד מהם, אין צורך שיעור, אלא אפילו היו עשרה מחתין בפרוטה, תבעו שניים והוזהה לו באחת מהם, חייב. טענו כסף וכלים, הוזהה בכלים וכפער בכסף, אם יש בכפירה שתי מעין, חייב: ואם לאו, פטור. והוזהה בכסף וכפער בכלים, אם הוזהה בפרוטה, חייב.

והקשה קצתה"ח (ס"ק א), שאם הוא בעין הוה ליה הילך, דפקדונו כל היכא דאיתא ברשותה דמרא איתיה, ואי ליטה בעינא כגון שאבד וחייב לשולומי א"כ تو לא הוי שווה פרוטה, דהא אין צורך להחזיר רף דמים ולא הכלוי ואין נזקים לפחות משה"פ. ופשטייה ذקרה מיيري בפקדונו ולא בהלואה, ותרץ קצתה"ח, דכיון דרש התביעה בא מלחמת כל, דחייב כפרוטה, אזלין בתר העיקר וכמו שכותב הרמב"ם בדמי קרקע.

[ובספר קונטראסי שיעורים למסכת ב"יק כתוב דעתן הנזקין אינם הפסד ממון חבירו ע"י הנזק וחiov תשולמי נזקין הוא לשלים לנזק את הפסד ממונו אלא דיני נזקין הם بعد עצם החפות מהפסיד הנזק וחiov המזקיק הוא להשלים ולהחזיר אותו חוץ שהזקיקו ממש (כמו חיב גנב וגזלן, שחובbm בעצם "וחשב את הגולה אשר גזל", הכא נמי חיב נזקין הוא לשלים דמי החפות תמורה החפות כמו גנב וגזלן היכא דאבלת הגניבה והגולה וא"א לו לקיים עיקר חיב והשובה מ"מ יש עליו חיב דמים)].

וב להשגות הראב"ד הניל כתוב, שבאופן שתבעו למלאות החפירות, אה"נ בכ"ג שפיר חשיב דמי קרקע אך אם תבעו לשלים פחטו, ה"ה כאשר תביעות ממון וכמי שאמר לו חבלת بي שתים והוא אומר לא חבלתי אלא אחת.

וכותב המ"מ שם, שאין החילוק שכותב הרב ז"ל נראה נכון, שהרי אין ביד התובע להכריח הנתבע למלאות החפירות אלא אם רצה משלים לו נזקו והפסדו, הלכך מה לי תבעו למלאות ומה לי תבעו הדמים, כאן וכן תביעתו דמים הבאים מלחמת קרקע זו.

ז"ל המל"מ שם :

וכן חופר בשדה חבירו וכו'. מ"ש ה"ה ז"ל שהרי אין ביד התובע להכריח לנתבע למלאות לו החפירות כי, אם עפר קרקע הוא בעינא וудין קיימים אפשר שבד התובע להכריח לנתבע למלאות החפירות ולא אמרין

שיעור דמי נזקו אלא לומר דאיינו חייב לנקנות עפר אחר למלאות החפירה.

הרי בהדייה בהשגת הראב"ד שחייב המזיק להשלים ולתקן את הנזק ומשו"ה יכול לתבעו למלאות החפירות. וסביר הראב"ד שmailtoי החפירות הוא תיקון הנזק ממש, דברך קרע שידייך לומר לאחר התקיקון נחשב אליו לא היה נזק מעולם ולא שייכא סברא זו במטלטלין. אבל אי נימא דחייב המזיק משום הפסד הממון, מהיici תיתי שיוכל לתבעו למלאות החפירות, וזה סברת המל"מ.

לאור כל האמור, נמצא הסבר נוסף לשיטת הרמב"ם. דמי קרע חשיב בקרע משום דהתביעה היא הקרע והיינו תיקון והשלמת הנזק שנעשה בקרע (והדים מחי תמורה חייב התיקון והשלמה כנ"ל).

ג

ובנוגע להשגת הראב"ד הניל' מהא דעתן חבלת בי שתים וhalb אומר לא חבלתי אלא אחת חייב. כתוב ה"ה בconomics הראב"ד, דआ"ג דאדם הוקש בקרע, כשהוא טובעו דמי חבלה הרי זה כתביעת מטלטלין (וחזין דדמי קרע אינם בקרע). וה"ה דחה ראה זו וז"ל: "כי אמרין דאדם הוקש בקרע הני מילוי עבדים דכתיב בהו בהדייה והתנהלתם אותם לבנייכם אחריםיכם, אבל שאר אינשי ודאי לא".

ועי' מסכתקידושין ז, א מחלוקת רשי' ותוס' אי בןchorין הוקש בקרע או לא. (הראב"ד ס"ל לכל אדם הוקש בקרע וכשיטת רשי' בקידושין שם, והרמב"ם ס"ל דבןchorין לא הוקש בקרע וכשיטת התוס' שם).

וקצתה"ח (זה,ח) הקשה מהא דעתן בשבועות (לח,ב) אנסת ופתית את בתיהם בע"ש בಗמ' דסבירי רבנן כי Taboo איןיש בשת ופוגם קא Taboo, והא פוגם הוי נזק באדם, וא"כ הוי דמי קרע וצ"ל דס"ל לרמב"ם כשיטת התוס', דבןchorין לא איתקש בקרע כלל וכתוס' בקידושין וכnil'.

עוד אפשר לומר, שתשלומי חבלה אינם מדין נזקיין, דלי"ש בהם השלמת הנזק. דמי חבלה הוי קופר לראשי אברים מבואר בר"פ החובל ואיי"ז תשלומי ממון, הלכך דמי חבלה אינם בקרע כיון דדים אלו אינם תשלומי דמי קרע.

ולබאר יסוד זה יש להקדמים דברי הרמב"ם (חוּבָּל וְמִזְיקָה, ו-ח) וז"ל:

הוודה החובל שהוא חבל משלם חמשה דברים, שהרי העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריבה והוא חובל, אבל אם לא היו שם עדים כלל והוא אומר חבלת בי והודה עצמו פטור מן הנזק ומן הצעיר וחיבב בשבת וובשת וריפוי על פי עצמו וכו'.

ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו, שהשבת והריפוי ממון הוא ואינו קנס, שאמ לא יתנו לו הרי חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטל מלאכתו....

המ"מ מפרש בסברת הרמב"ם דנозק של חבלה הוא קנס וכן צער וובשת. וזה:
המ"מ:

ואני תמה בדבריו שהרי בפ"ק דב"ק (ד,ב) גרשין תנינ ר' אושעיא י"ג אבות נזיקין ד' שומרים וחמשה דברים אלו וארבעה אבות השנויים שם במשנה ור' חייא תנינ כי"ד وكא חשב תשלומי כפל וכו' ואקשין רבי אושעיא אמר אמאי לא תנינ הני ואמר בממונא קא מיירי בקנסא לא קא מיيري נראה בכך שכל אלו הדברים ממון בפירוש ועוד שם מזו הסוגיא האונס והמפתה דmmoana נינהו ליתני וכו' וע"ק שהרי שנינו באלו נערות (דף מא) האומר פתתיי בתו של פלוני משלם בושת ופגם ע"פ עצמו ופגם היינו נזק דהכי אמר התם (דף מב) פגם רואים כמה אדם רוצה ליתן ליקח שפחה לעבדו (שיש לו קורת רוח ממנו) בין בעולה לבתולה וזהו נזק ומפורש בסוגיא דלעיל שהבאתי פגם היינו נזק וכיוצא בהז שנינו בשבועת הפקדון (דףlob) אף על פי שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם בשות פגם ע"פ עצמו קשה מזה שרביבנו זיל עצמו כתוב פ"ב מה' נערה בתולה לפיכך האומר אנסת או פתתיי בתו של פלוני אינו משלם קנס אלא בושת ופגם וצער משלם ע"פ עצמו...

ובפשטו הקשה המ"מ כל הקשיות הנ"ל ואף הוקשה לו מסבירה: "ובודאי לאו קנס הוא נזק שהרי אינו משלם יותר ממה שהזיק אלא כמו שהזיק".

וכיל (וכבר נתבאר בארכוה במש"כ בקובץ אבני משפט ה עמ' 17) דין כוונת הרמב"ם דנוזק וצער של חבלה הוא קנס גמור דין זה קנס גמור אלא עניינו תשלומי חבלה hei כדין עונש כמיתה ומלכות, ר"ל דין תשלומי חובל ראשי אברים hei כופר לראשי אברים, וכיון דעת ע"פ עצמו ליכא עונש לעשות יד תחת יד וכיוצא בו, דא"א להעניש עונש הגוף עפ"י עצמו ממש לא שייך קופר בזיה. ובממוון כזה ליכא הحلכה של הودאות בע"ד כמה עדים דמי ופושטadam יבואו עדים אחר הודאות יתחייב, דליקא הכא הפטור של מודה

בקנס ואח"כ באו עדים דמייטר וככ"ל. וזהו נזק דחבלה, אבל באונס וمفטה הפגם הוא הפסד ממון, דאביה היה יכול לקדשה ולהרוויח ממון וכיון דגם לא هو כחבלה דעתמא אלא הפסד ממון שפיר משלם על פי עצמו מבואר בכתובות וברמב"ם וכදלאיל. ועיי או"ש פ"ה מחובל ומזיק ככ"ל.

ט

ולאור כל האמור, בטוענו המית שורך את עבדי והלה אומר לא המית משבעך אני ואמיר אמר פטור מקרבן שבועה, שאינו משלם קנס (שלשים של עבד) עפ"י עצמו. ולכארהה הו"ל לתנאה לומר כיון דעתך היי קרקע ותביעת שלשים של עבד היי כדמי קרקע. ולשיטת הרמב"ם הו"ל למיטר מקרבן שבועה מצד דמי קרקע. מיהו זה אינו, דתשלומי הקנס אינט תשלומי דמי העבד והראיה דאפילו אם שוה העבד אלף הקנס אינו אלא שלשים, נמצא שלא הוי שלשים כסף תשלומי העבד ולא שייך לקרוא כאן דמי קרקע קרקע. ולכן שפיר נזק התנאה לטעמא דין משלם קנס עפ"י עצמו.

ומה דאיתא בירושלמי, דכיון דמייטר מנקס משלם דמים מבואר במסכת ב"ק ומעתה יתחייב קרבן שבועה מלחמת כפירת דמי העבד ואמאי פטור מקרבן שבועה, לשיטת הרמב"ם לק"מ, דדים אליהם – לשיטת הרמב"ם – דמי קרקע וכרקע חשוב ואני בכח"ג חייב קרבן שבועה. ולרמב"ם אי"צ להעמיד המשנה בעבד מוכחה שחין דליתליה דמים, ואכן הבהיר לא העמיד כך המשנה. והירושלמי שנזקק להעמידה זו ע"כ ס"ל דדמי קרקע כמטלטל חביבי ומוקי לה בעבד מוכחה שחין וככ"ל. (עפ"י אחיעזר אבה"ע הנ"ל).